

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUK UNIVERSITY

1. MİLLETLERARASI MEVLÂNA KONGRESİ
FIRST INTERNATIONAL MEVLÂNA CONGRESS

TEBLİĞLER
PAPERS

3-5 MAYIS 1987
MAY

KONYA / TÜRKİYE
TÜRKİY

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI : 51

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ YAYINLARI : 3

Tashih Edenler
Correctors

Prof. Dr. Selçuk ÜNLÜ	(Almanca)
Doç. Dr. Muharrem ŞEN	(Francızca)
Yrd. Doç. Dr. Yüksel USLU	(İngilizce)
Okutman Hasan İNAL	(İngilizce)
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TEKİN	(Türkçe)

Kapak Resmi : Güner ÖZKAN

Hat : Fevzi GÜNÜÇ

ISBN 975 - 448 - 013 - 3

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ 1988 - KONYA

DARWIN'DEN ÖNCE BİR MEVLÂNÂ DÜŞÜNCEİ

Mustafa Necâti Sepetçioğlu

“İnsan evrimine ait araştırmalar henüz başlangıçtadır. Sebebi ise şimdiye kadar sağlam sonuçlara ulaşmaya yarayacak olan fosillerin nisbeten az elde edilmiş olmasıdır. Fakat son on yıl içinde bir sürü yeni delile rastlanılmıştır ve ileride daha birçok delile rastlanılması kuvvetle muhtemeldir. Bu, ister istemez görüşlerimizi devamlı olarak gözden geçirmemizi ve değiştirebilmemizi gerektirir. Böylece, bizden öncekilerin insan evrimi konusundaki bazı düşüncelerini terkederek, yeni yeni delillerle karřılařtıķa görüşlerimizi değiştirmeye hazır olmamız gerekir.

Bu bölümün başında da belirttiğimiz gibi, insan, maymun ve gerçek maymunlar ve primatlar familyasının diğer mensuplarının hepsinin, fosil delillere dayanarak gerektiği kadar geriye gidecek olursak ortak bir atadan geldikleri konusunda hiç şüphe yok ise de, insan evriminin gelişiminden emin olabilmek ve geçirmiş olduğu evreleri izleyebilmek için daha pek çok şey öğrenmek ve daha pek çok delil bulmak zorundayız.

İrimaymunlar kendi yönlerinden, biz insanlar ise kendi ynmzden özelleşmiş olduğumuzdan, iri maymunları iri maymun - insan kökeninin ilkel örnekleri olarak kabul etmekten vazgeçmemiz gerekir.” ... Yukarıya aynen aldığım sözler, nl İngiliz Arkeoloğu ve Prehistorya araştırmalarında güvenilir bir kaynak olan Louis Seymour Leakey'in (Doç. 1903) İnsanın Ataları adlı eserinden aktarmadır. 1933/1934 yıllarında daha çok Prehistorya ğrencileri için bir ders kitabı olarak yayınlanmış bulunan İnsanın Ataları'nın son basımının nsz 1953 tarihini taşıyor. Kitabın Türkçesi Türkiye'de, 1971 yılında Türk Tarih Kurumunca yayımlandığı için kulağınızı tırmalayan bir takım kelimeler için hepinizden özür dilerim.

Belirtmek istediğim husus, yukarıda zikrettiğim, namuslu bir ilim adamının o kesin sözleri değildir aslında. Leakey, söz konusu

eserde, büyük bir sahtekârlıktan da söz eder. Kendisinin de bu sahtekârlık yüzünden ne gibi hatalar üzerine nasıl teoriler geliştirdiğini ve hükümler verdiğini açıklamaktan çekinmez.

Sözü edilen sahtekârlık Piltdown kafatasıdır. İnsanın maymundan türediği, veya maymunun gelişmesi sonucu insanın belirttiği iddialarını gerçekleştirebilmek uğruna sarfedilen gayretler sonucu birçok fosiller ortaya çıkarılmış ve bunların arasında da en çok ilgiyi, İngilterede, Sussex'de bulunduğu iddia olunan Piltdown kafatası toplamıştı. Öyle ki bununla Neandentral İnsanın atasının bulunduğu itirazsız ilan olunmuştu. Maymunla insan arasında tek güvenilir geçiş idi bu kafatası. Darwinciler de böylece zaferlerinin doruğunda yaşama zevkine ermişler idi.

Ne var ki, araştırmacılara gösterilmekte çok titiz davranılan buluntu, ilk ciddi incelemede, çağdaş bir maymun kafatasının sahte boyalarla ve sun'i işlemlerle eskitilip fosilleştirildiği ispat edilince varsayımlı teoriler de gülünçleşivermişti. Bununla birlikte Darwin'in iddiaları, hala geçer akçe bilinip, bir kısım ideolojilerin şiddetli taraftarlığı ile de vazgeçilmez, kesin ve çürütülmesi günah yasalar gibi tabulaştırılmakta, aksini inanıp savunanlar tukaka, gerici veya en azından cahil diye teşhir edilip sıfırlama yolunda hücumlara maruz bırakılmaktadırlar.

Halbuki Darwin'in hiç bir zaman kesinleşmemiş ve kesinleşmesi de pek zor iddiaları yeni değildir ve ötedenberi söylenilegelmektedir. Türlerin Kökeni'nde bizzat kendisinin de belirttiği gibi daha önce bu iddialar üzerinde düşünülmüştür de. M.Ö. 570 yılına yakın Heraklitus, M.Ö. 384/322 yılları arasında Aristoteles başlangıç iddialarının varsayımçılarıdır. Darwin'in, iddiayı ilmi olarak ele aldığı söylediği Buffon'ı, düşünceleri sık sık değiştiği için pek de öncü olarak kabul etmediği anlaşılmaktadır; Ona göre bu konuda yargıları "büyük ilgi uyandıran ilk insan" Lamarck'tır. Darwin Lamarck'ı pek beğenir. Buna rağmen günümüz yazarlarından Çetin Altan, aynı Lamarck'ı, Hegel'in "Değişim âni sıçramalarla olur" düşüncesinden hareket ederek "iflâs etmiş bir düşünce sahibi" diye ilân etmekten çekinmemektedir. (Gökyüzü Dergisi, Sayı 10 Ekim 1986)

19. yüzyıl boyunca, 18. yüzyıldan aktarma iddiaları, daha yumuşak bir sözle belirtmek gerekirse fikirleri, Geoffroy Saint Hilaire, Dr. W. E. Wells, W. Herbert, Prof. Haldeman ve diğer ötekiler gibi botanikçi biyolog ve zoologlarla başka araştırmacılar Darwin'in iddiası doğrultusunda söyleyip durmuşlardır. Yüzyılın fikir, edebiyat ve hatta siyasi alanlardaki yoğunluğu düşünülecek olursa, yeni ye-

ni gelişen bir kısım ilim dallarında geliştirilen iddiaların kesinleşmesi için harcanan onca çaba zamanında özgün ve hayret verici önemlilik derecesinde yer tutabilmiş ise de bugün için pek sağlam ve ciddi görülmeyebilir. Fakat başta kilisenin karşısında olanlarla, ateist ve daha sonra da marksist düşüncenin silahşörleri sırf dini açıklamaya karşı olmak, Hristiyan inançları sarsıp ilim karşısında temelsizliğini ispat edebilmek ve durabilmek için Darwin'de biçimlenmiş iddiayı kendilerine bayrak iddia olarak kabul etmiş ve belgelenmesi imkansız bir yorum tarzını ilmi bir gerçek olarak, neredeyse itirazlara dahi, kapalı tutmuşlardır.

Halbuki Darwin, yüzyılının heyecanından sıyrılırsak, basit bir yorumdur, sadece bir yorum. Hristiyan dünyasında İncil'in ve daha önceki Tevrat'ın ve diğer kutsal kitapların açıklamalarına karşı bir din dışı yorum.

1809/1882 yılları arasında yaşamış olan Darwin, gerek Türlerin Kökeni (1859) gerekse İnsanın Türeyişi (1871) adlı iki önemli eserinde kendi yorumunun doğruluğunu ispatlamak üzere örnekten örneğe geçer. Fakat her örneğin bir tür kendi yorumunu doğrulamak üzere seçilmiş gelişmeler olduğunu belirtmekten kaçınarak. Nitekim Hristiyan Dünyasında Darwin'in bütün açıkları, karşılarında ve hele bizde, Türkiye'de, şarlatanlık suçlamalarıyla kötülenmiş olsalar bile, ortaya çıkarılmış, en sağlam sandığı dayanaklar da çürütülmüştür. Günümüzün gelişmiş ilmi karşısında ise Darwin kolay kabul edilebilecek bir merhale bile sayılmayabilir. Bu yüzden ben, Darwin'i, bir yorum olarak kabul ediyorum ve kendi kültür dünyamızda ona bir yer aramağa çalışıyorum.

Çünkü biz, Yahudi ve Hristiyan kökenli bir Batı Kültürü ve Medeniyetinin dışında Türk ve Müslüman bir kültür ve medeniyetin düşünce çenberi içinde nefes alan insanlarıyız. Herhangi bir yorumun ölçüsü ancak kendi kültür çenberimiz içinde değerlendirilirse bir değer kazanır veya anlamsızlığı ile başbaşa kalır.

Bu düşünceyle Darwin'in yaradılış ve yaşayabilme yorumu diyebileceğimiz iddiasını kabul veya reddedebilmemiz için kendi mihenk taşımıza sermemiz gerekmektedir. Öyle olunca da 1809/1882 yıllarına karşı 1200/1273 ve Darwin'in yorumuna karşı bir Mevlâna Celâleddin Rûmî rahatlıkla ve kolayca çıkabiliyor.

Darwin'den 600 yıl önce yaşamış olan Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Mesnevisinde üçüncü Cildde, 3924 ncü beyit (Ez Cemâdi...) ile başlayan ve devam eden sözler, Nahifi tercemesiyle şöyledir:

Ben cemâd iken olup buldum nemâ
Çün nemâ gitti manem hayvan-nümâ
Âdem oldum gitti hayvanlık bu dem
Pes nedir havfım bana gelse adem
Mevt ile çünkim gide vâsf-ı beşer
Var meleklerle benimçün pâ vü ser.
Hem gerek bana melekten setr-i rûh
Küllî şey'in hâlik illâ vechehu.

Aynı cildin : "Pişirenin Bu Veçh İle Nohudu Kaynatıp Pişirmesinin Hikmetini Anlatarak Ondan Özür Dilemesi" başlığı altında ve 4326 ncı beyitten itibaren Nahîfî tercemesiyle :

Çünkü âteşlerde çektim ictihâd
Mukbil oldum buldu kadrım izdiyâd
Bir zaman pür-cûşîş itdi rüzgâr
Dig-i tende bir zaman tutum karar
Bu iki cûşîş edip hisse karîb
Rûh oldum pes sana oldum edîb
Bu cemâdiyetten it sa'y-ı kavî
Olasın ilm ü sıfât-ı mânevî
Ben ki rûh oldum gerek bir def'a sen
Cûşîş et geç hadd-i hayvânâtan

dedikten sonra söylenenlerin anlaşılmasında nasıl bir yol izlenilmesini belirtir şu kaydı koyuyor :

... Hak'dan iste keşf ola bu nükteler - Bihatâ ol müntehâda cilveger. (Bu ince anlamların açılmasını HAK'dan dile ve bir hatâ etmeksizin işin sonuna ulaş).

Örnekleri çoğaltmanın hiç bir gereği yoktur; bu ve buna benzer düşünceleri Mesnevî'nin bütün ciltlerinde kimi zaman parça parça, kimi zaman geriye dönüşlerle ve kimi zaman da benzetmeler yoluyla bulmak mümkündür. Ayrıca Fih-i Mâfih'de de (Remzi K.b. 1959 baskısı - Gölpınarlı) 100 ncü sahifede açıkça belirtilmiştir. "Hani önce topraktın, cansız idin. Seni bitki âlemine getirdi. Bitki âlemin den pıhtılaşmış kan-et âleminden hayvanlık âlemine, oradan da insanlık âlemine sefer ettin.."

Mevlânâ'nın bu düşüncesine Türkiye'de ilk defa İsmail Hâmi Dânişmend tarafından dikkat edilmiştir. Fakat bu zâtın, daha ziyâde Darwin'ci heyecanların etkisinde ve Mevlâna'nın, fikri değişik olaylara değişik açılardan izâh edici yaklaşımlarını gözönüne almadan ileri sürdüğü açıklamalar, üstelik Ankaravî ve Abidin Paşa ve

Surûri gibi müfessirleri de gördüğü halde, açıklamalarında ısrar ettiği, en azından bir hatâ olmuştur.

Darwin'in, vaktiyle TEKÂMÛL ve şimdilerde evrim-devrim sözleriyle gözlerimizde büyütülen Gelişme Nazariyesini, İsmâil Hâmî Dânişmend gibi zevâtı dahî yanlışa sürükleyen cazibesıyla düşününce, 600 yıl önceki Mevlâna yorumunun değeri kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Bu, Türk kökenli bir İslâm şâir ve düşünürünün tasavvufta kemâline eren bir yaradılış izâhına bakış açısıdır. Kur'ân-ı Kerim'in açıklamalarını esas alarak ve Türk Tasavvufunun nüzül-şühûd devri süzgecinden geçip ifâdesini bulmuş olan bu yorumu göre cansızdan canlıya gelişen bir süreklilik ve gelişme söz konusudur. Bu sürekli gelişmede hiç bir tesâdüfilik bulunmadığı gibi boşluklar da bulunmamaktadır; ölçmek ve yok olmak süz konusu edilerek gelişme halkalarında bir yenilenmeyle bağlanma hayaline yer verilmektedir. Bir ayağı şeriatte ötekiyle 360 derecelik dâireler çizbilecek bir serbestlikte hareket eden bir pergel gibi hayata ve yaradılışa bakmasını bilen bir insan ile, aynı hayatı ve yaradılışı daracak bir kalıba dökmeğe çalışan ve daha sonra ideologların elinde dalgalanıp duran bir başka insan.. Mevlâna Celâleddin Rûmî ile Charles Darwin, arasındaki yorum farkıdır. Ja bu. Aynı zamanda iki ayrı inanç ve kültür sisteminin yetiştirdiği iki ayrı yaradılışın, yüzyıllar farkı ile aynı doğruyu görebilme veya görememe çizgisindeki mutluluk veya ızdırap anlarıdır.

Yorum, gerçeğin dışındaysa sırtır, gerçekte ise huzur verir, gerçeği aşırıya uçurumdan hiçbir farkı yoktur ve önce sahibini sürükler, uçuruma düşen de kurtulamaz.

Bu bakımdan, yorumlar, hele büyük kültürler çenberini birinden diğerine aktarırken ve aktarma anında muhakkak aynı çenber içindeki mevcutlarıyla karşılaştırılmalı, varsa, ona göre değerlendirilmeli, yoksa kendi kültür çenberi içindeki yeri araştırılmalıdır. Aksi halde çıkarıcı ve ard niyetli ideologların (şartlatan da diyebilirsiniz bunlara) elinde bir kukla olur çıkarsınız.

AN IDEA OF MEVLÂNÂ PRECEDING DARWIN

Charles Darwin, as a theologist and botanist, wanted to make the results of the hypothesis and claims suggested formerly more definite with the patterns evaluated himself. He also showed these definite patterns of his hypothesis in his most important works.

Yet, as a result of Darwin's intensive studies, this hypothesis that has been expressed from Aristotle to Lamartine and accepted by the latter botanists and by those who studied fossils became a law and he was accepted as a further step in the subjects such as evaluation of the species, and their survivals in different natural environments by some researchers and ideologists. And Darwin became a fixed starting point.

For this reason, trying to make the indefinite documents and specimens clearer and definite, and also trying to show Darwinism as a new irreligious fact and as a scientific explanation of creation, has led to some scientific forgery.

Whereas, Darwinism is a way of looking at the evolution of creation and creatures. The same way of looking was known far before Darwin's period in Turkish-Islamic world. This above comment which finds its base in the interpretation of the Koran and which has survived through Turkish mysticism was pointed out of in Mevlana's Mesnevi and in Fih-i Mafih centuries before Darwin. In this view, there is an evolution and continuity from non-living to life. First, it had evolved into plant, then to animal and latter on to the top of his existence as a human being. It should be the duty of science and human wise to see the former various hypothesis and point of views and meditate upon them before exposing them to certain fanatic views, unless there have been true evidence based on documents.